

VISSARION INEDIT

(I)

Gloria Gabriela Radu

Nu ne iluzionăm că la capitolul VIAȚĂ am mai putea aduce completări semnificative și originale, căci scriitorul, fire comunicativă, a ușurat substanțial sarcina biografului de mai târziu, punctându-și opera cu prețioase informații și mărturii autobiografice. Chiar și data nașterii, controversată până nu demult, a fost stabilită de cercetătorul (profesor) Victor Petrescu,¹ în urma cercetărilor sale în colecția de documente și manuscrise a Complexului Național Muzeal „Curtea domnească” din Târgoviște.

S-ar putea deduce, citind studiul introductiv al lui Victor Crăciun la ediția din 1974,² că producția literară nepublicată a lui Vissarion — scăpată de la autodafeul deliberat din 1951 — a intrat în posesia specialistului avizat, spre exegeză și editare, cercetătorului local rămânându-i doar ipoteza lectorului. Dar — cum Vissarion era un posedat al transcrierii grafice a evenimentului, trăit — sau imaginat — de el, notând pe orice material proiecte sau simple idei, nu ne-a fost greu, răsfoind o parte din abonamentele personale la presa vremii, să descoperim interesante notații autografe (de la epigrame, poezii, cugetări — la prestigioase formule chimice sau matematice), asupra cărora ne-am aplecat cu toată considerația ce o purtăm acestui fecund condeier dâmbovițean.

Obiectul prezentului studiu îl constituie zece file³ conținând însemnările scriitorului pentru perioada 16 august — 10 septembrie

1 Victor Petrescu, „*Date noi asupra nașterii și activității literare a lui I. C. Vissarion*”, în *Acta Valachica*, 1972 pp. 403—405.

2 I. C. Vissarion, „*Vameșul*”, ediție îngrijită, studiu introductiv și tabel cronologic de V. Crăciun, Ed. Cartea Românească, 1974, pp. 5—6.

3 Manuscris aflat în posesia subsemnatei.

1916, pe care nu le-a mai prelucrat artistic, omițându-le cu bună știință în volumul de note și schițe „Sub călcăi“, după însăși declarația sa din cea de-a 2-a notă de subsol a volumului: „Fiindcă am suprimat din volum începutul notelor mele de până aci, reproduc numai nota de ieri 11 Septembrie 1916, ca o icoană slabă a celor ce am început eu să pățesc la Spitalul Militar- Veterinar“.

Redăm, în ortografia autorului, fragmentul de jurnal din timpul ocupației germane.

„Din ziua de 16 August 1916 sunt mobilizat la Spitalul Militar-Veterinar, deși eu fac parte din Compania a II-a sanitară.

La spitalul Militar-Uman, nu cunoștiam pe nimeni, iar la spitalul Veterinar, prin D-rul Lupu, am făcut cunoștință cu domnu Colonel Stavrescu, care vorba ceia: având în vedere și considerând... că sunt scriitor, m'a făcut furier la Căcancelarie...

La cancelarie, eu care am fost dispensat de armata permanentă și pe timp de pace, trăiam bine. Între niște oameni luminați, chiar armata e o instituție plăcută.

Șeful cancelarii este însă domnul sublocotenent Lascu, care se simte oare cum stânjenit de considerația ce mi-o dă domnul Colonel, mie... soldat prost!

Alaltăieri a plecat însă domnul colonel Stavrescu la Craiova, mutat ca șef la Corpul I de armată. A avut grijă bunul om și de protejatul său și a spus domnului Lascu:

—Îți las pe Vissarion în grijă. Ține-l la cancelarie, adică la partea sedentară a spitalului; nu-l trimite pe câmp, căci e slab de constituție, e scriitor și mai are și șapte copii...

— Am înțeles, domnule Colonel.

Apoi a eșit în curtea spitalului, și a'nceput să vorbească tutulor cari ne strânsesem în cerc să-l ascultăm. Își lua rămas bun dela noi, spunând să ne facem datoria, în marginile atribuțiilor noastre, și plângând, ne-a spus că țara noastră trece prin mari pericole, fiindcă... etc... etc...

A plecat și eu am rămas în grija domnului Lascu. În locul dom-

nului Colonel, a venit un domn medic-veterinar, cu gradul de căpitan în rezervă, numit Zanghirescu.

Acest domn căpitan mă tratează bine și n-am de ce mă plânde; dar domnu sublocotenent mi-a mutat cancelaria la un loc cu domnu plutonier Nuțu și cu un elev de administrație... Aceștia sunt însă crunți și nu-mi îngăduiesc să stau de vorbă cu ei, dâșii gradați și eu... soldat prost.

Ei, fie și asta, așa doară va fi milităria.

3 Septembrie 1916

Reputația mea de... scriitor s'a dus pe copcă. Domnul plutonier Nuțu, mi-a poruncit să mătur cancelaria și să curățesc praful de pe ferestre. Un evreu, care făcea slujba asta, a fost — zice — întrebuințat în altă parte.

Am cerut alt evreu, căci aici avem vre-o opt evrei, rămași toți ca și mine la partea sedentară, spitalul de câmp, formându-se și plecând pe câmpul de luptă.

— Ovreei au treabă...

— Și eu am treabă să scriu...

— Nu răspunde!... Și am tăcut, dar am făcut eu și slujba d-lui Filip.

Caporalul Papițică, mi-a explicat, că evreei de aici sunt toți oameni cu mare greutate, nu un pârlit ca mine... Unul e bancher, altul ceasornicar, unul hăinar în strada Selari, alții mari funcționari la bănci, și nu se cade să'm slujească mie măturându-mi cancelaria, care mă privește ca și condicele... Domnul Nisim, care are serviciul de a duce și a aduce poșta, zâmbește și'm spune: „așa e armata, uă mizerie!“

Mi-am îngrijit, dar și de curățenia cancelariei, ca de o odaie proprie a mea.

D-l Nuțu însă vine cu brânză și cu ceapă, cu sticle de vin înfundat, cu pâine și mizeluri, mănâncă în cancelarie și asvârle pe jos toate rămășițele.

Eu trebuie să le mătur, căci: „un soldat trebuie să izicute, nu să discute!”

7 Septembrie 1916

Au sosit cai răniți și opăriți nuștiu cu ce, de pe front.

Ah!... dar pentru ce să notez eu asta? Ce importanță au aceste note prizărite ale unui sedentar ce îndură și el mici mizerii, pe când alții mor pe fronturi?

Nu știe nimeni că viața de soldat e aspră? Suntem toți un fel de piramidă, și ca niște cărămizi în piramidă: cele de deasupra suferă presiunea celor de de-asupra. Cele nearse bine, se sfărâmă de greutatea coloanei de d’asupra lor... Și eu, om ne făcut armata, sunt soldat, cărămidă dela bază, care trebuie să sufer toate ordinele venite de la superiorul cu cap domnu plutonier Nuțu...

Fără folos pentru țară fiind aceste note, le întrerup...

9 Sept. 1916

Am scris că întrerup notele. Nu pot. Azi am fost înjurat, îmbrâncit și trimes la privată s’o spăl. N’am vrut. Atunci domnu plutonier a’nceput să’m ridice cruci și paști, Cristoși și Dumnezei.

— Ce militar ești tu?... Ai jurat să te supui ordinelor, supune-te!...

— Eu n’am jurat, eu am fost dispensat și cine — întreabă d-ta — a avut grijă să pue pe foștii dispensați să jure?...

— Ai îmbrăcat haina militară, ai jurat, te-a luat hahamu și dracu... Du-te cu șomoigul și șterge-o, că doar n’o s’o spăl eu...

— Nu mă duc...

Domnu Papițică m’a repezit cât colo și mi-a spus că domnu Popescu e mare arendaș în Ialomița; domnu Demetrescu, mare director de bancă; domnu Iosifescu, student la Veterinărie, evreii toți oameni pricopsiți, numai eu fiind cel mai pârlit dintre ei, eu trebuie să curăț privata!...

N'am vrut.

— Măine o să vrei prea!

Și m'au oprit în cazarmă, pe mine, care ca și evreii, ca și toți cellalt personal, dormiam în oraș. În cazarmă dormiau numai soldații ce veneau cu caii la căutare, și care ce e drept, ei fac serviciile de corvoadă pe bani dela noi.

Spitalul militar are un efectiv de oameni subțiri, cu palmele ca și hârtia de curate — cum să muncească ei?...

10 Sept. 1916

— Ți-a venit rândul la curățat... Pune-ți om, ori haide.

În mână Papițică aveă un șleau gros și chitit pe date.

— Pui om acuși.

— Repede!

M'am dus, m'am tocmit, dar soldații, care primiseră ordin să nu-mi primească bani și propunerea, nu vrea nici unul.

— Haide!

— Dăm voe, voi găsi pe stradă om și-l voi plăti...

— Nu e voe om strein aici... Vin spioni... Haide...

Alergai la mită...

— Douăzeci de lei pune d-ta om în loc.

— Nici c'o sută nu găsesc, haide!...

— Fie o sută, pune d-ta om în loc!...

— Bine, dar mie ce-mi dai d'oi găsi, ca mulțumire?

— Un pol...

— Adu banii încoa.

Îi dădui și scăpai.

(II)

Că scriitorul a fost un epicureic, este un adevăr îndeobște cunoscut; cu atât mai mult cu cât lucidul — care a fost Vissarion — a practicat un stil confesiv, adeseori autobiografic.

Scriitor fecund, aplecat cu meticulozitate asupra problematicii țăranului muntean, Vissarion a fost stăpânit constant de o neobișnuită aspirație spre cunoaștere pentru domenii dintre cele mai variate și mai puțin tangente cu literatura: fizica, chimia — ba chiar și matematica. Spiritual un autodidact, scriitorul și-a completat cu tenacitate educația, receptiv la tot ceea ce însemna cultura autentică.

Ne este ușor să ne imaginăm procesul creației literare a artistului, cunoscând numeroasele adnotări făcute de el pe marginea cărților, sau publicațiilor care i-au trecut prin mână.

Cercetând asemenea însemnări (în spațiile libere ale revistelor, cărților sau pe simple file de caiete) remarcăm repetarea, cu obstinație, a unor teme ce i-au stimulat fantezia: FEMEIA, în ipostaza de mamă, iubită, soție; VINUL, adjuvant al unei bune dispoziții și NATURA, ale cărei frumuseți îi prilejuiesc încântare și meditație optimistă asupra vieții.

Sensibil la farmecece tinerele, Vissarion le adresează strofe pline de admirație:

„Mândre fete, de-ați ști voi
Cât de dragi îmi sunteți mie,
M'ați lăsa să mușc odată
Merile astea din ție!

Zău așa, sunt mândre tare
Merile de fată mare.
Și așa cu gust ce sunt
Altele nu's pe pământ.

Și'apoi ochii voștri, nu știu,
Sunt așa ispititori;
Că uitându-mă în ei
Mă cuprind numai fiori!...

Lăsați-mă, zău, o leacă
Să vă sărut ca să'mi treacă
Dorul ce'mi este de voi,
Tot privind umerii goi".⁴

Versurile dedicate unei frumuseți locale, „Marioara St.” se intitulează, semnificativ, „Păcat”:

„Frumoasă Marioară, păcat de ochii tăi,
Că lași pe un Nițescu să tot privească'n ei.
Păcat de obrăjeii rotunzi, trandafirii,
De'i lași că să'i sărute un om ce nici nu'l știi.
Păcat de mândra-ți gură, atât de zâmbitoare,
Ce pare tuturora un răsărit de soare.
Păcat de tine însuși, păcat și iar păcat,
Că dai iubirea ta unui neamorezat!”⁵

Spilcuitul Nițescu, probabil perceptor comunal cu veleități don-juaniste, aflat în flagrantă rivalitate cu localnicul Vissarion, este desființat printr-un disprețuitor „un” Nițescu...

Rareori scriitorul își asumă rolul, susceptibil de ipocrizie, de cenzor al relelor moravuri femeiești:

„Dac'aș ști că reputația bună mi'ar forma-o femeile stricate, ori lipsa de judecată a proștilor, m'aș spânzura!”⁶

„Ce-i lipsește femeii să fie înger?... Aripă.

Și drac?... Coarne!...”⁷

În plină criză de melancolie suicidă, optimismul viguros al țăranului îi abate intențiile spre plăcerile pământene:

„Eram odată să mă sinucid. Dece? Asta mă privește. Ce, m'am gândit: de cât mort și cu gura plină de pământ, mai bine viu și cu ea plină de vin. Decât să mă asvârl în gărlă, mai bine să mă însor!”⁸

4 „Revista Nouă”, an. V, nr. 10, coală nenumărată, pe verso reproducerea acuarelui „Pe gheață” a lui Hans Dahl.

5 Ibidem.

6 Ibidem.

7 Ibidem.

8 Ibidem.

Dincolo, însă, de inofensivele răutăți la adresa păcătoaselor, justificate de mentalitatea timpului, Vissarion își exprimă în termeni de o infinită gingășie, dragostea pentru femeia iubită:

„Femeia cât e tânără brațele ei sunt leagăn.

Zâmbetul: lanțuri, de și de flori, dar mai tari ca cele de fier.

Încruntarea ei: rea dispoziție.

Când îmbătrânește însă, brațele sunt azile de orfani, ori de infirmi.

Zâmbetul: binecuvântare.

Încruntarea: blestem.

S'o iubim când are leagăn, lanț de flori și rea dispoziție, și s'o respectăm când e azil, când binecuvântează și când blesteamă”.⁹

Prostia, snobismul, deșertăciunea, dandismul, cusururi vizate frecvent în literatura noastră îi ocazionează vehemente rânduri:

„Guler înalt, cravată purpurie,

Pantaloni de catifea!...

Doamne, ce mai boierie

Pe câte-o lichea!...¹⁰

„— De ce dracul sunt pe lume atâția proști?

— De, fiindcă în toată lumea nu e decât o litră de minte!

— O litră de minte?

— Numai, o litră!

— Și cin'ți'a spus?

— Taica moșu”.¹¹

Structural legat de locurile natale, Vissarion adresează o caldă pledoarie pentru frumusețile naturii rurale:

„Obișnuiți-vă a găsi farmec în viață. Gândiți-vă vara la muncă, priviți florile, codrul, cerul senin și încântați-vă. Iarna priviți zăpada, și gândiți-vă mult, fiindcă nopțile sunt lungi și ne oferă timp de gândit”.¹²

⁹ Ibidem.

¹⁰ Fascicol din „Revista nouă”, an. V, nr. 8—9, 1892, p. 359, intercalat în „Revista nouă” nr. 3—4, 1892.

¹¹ Ibidem.

¹² „Revista nouă”, an. V, nr. 10, 1892

Fără a emite pretenția unei contribuții decisive, credem că aceste rânduri exprimă esența optimismului, a atitudinii față de viață, care l-a condus pe Vissarion pe întreg treseul agitatei sale existențe.

Totodată, intenția noastră a fost de a pune la îndemâna cercetătorilor vieții și activității literare a acestui sensibil și dotat observator al evenimentelor — esențiale, sau marginale — rodul căutărilor noastre, în care — nu ne sfiim s-o mărturisim — am investit un mare capital sufletesc.

I. C. VISSARION — INÉDIT

RÉSUMÉ

L'auteur présente quelques pages en manuscrit et des notes signées par I. C. Vissarion.

Les premières pages contiennent des nouvelles sur le service militaire obligatoire à un hôpital militaire vétérinaire; l'humour naturel, les situations et les véridiques personnages, constituent des éléments caractéristiques au talent du narrateur populaire I. C. Vissarion.

Dans la deuxième partie il y a des notes, des épigrammes, des poésies et des pensées que l'écrivain a écrites sur les revues auxquelles il était abonné.

Toutes ces notes expriment l'état d'esprit de l'écrivain, juste au moment de leur rédaction: tristesse, hésitation, joie, optimism.

